

ROTTERDAM ONDER DE BATAAFSCHE
REPUBLIC
DOOR MR. F. C. KOCH

HET VOORSPEL

HET waren onrustige dagen voor de inwoners der Vereenigde Nederlanden in het begin van 1795. De Franschen drongen, door den strengen vorst daartoe in staat gesteld, over de groote rivieren het land binnen en naderden den zetel der regeering en het hart van Holland.

In dit uiterste gevaar ging men, helaas veel te laat, over tot het oproepen der landzaten om den vaderlandschen grond te verdedigen. De Staten van Holland beloofden aan de burgers, die vrijwillig uittrekken zouden, allerlei gunsten, waarbij de vroedschap van Rotterdam bij publicatie van 12 Januari voor hare burgers nog andere belooningen en uitkeeringen aan weduwen en weezen in uitzicht stelde.

Uit die publicatie blijkt duidelijk, hoe zeker men verwachtte, dat de opgeroepen burgers slechts korten tijd dienst zouden behoeven te doen, namelijk tot den afloop der reeds begonnen onderhandelingen over den vrede.

Om de Rotterdamsche burgers in te schrijven, die bereid zouden zijn de wapens op te nemen „voor burgerlijke en godsdienstige vrijheid, personeele veiligheid en onafhankelijkheid van dezen staat, door het bloed onzer vaderen vrijgevochten”, werden aangewezen de heeren Johan François van Hogendorp, raad in de vroedschap en oud burgemeester (in 1813 na de omwenteling weer burgemeester), mr. Jan Cornets de Groot, raad in de vroedschap en kolonel van de burgerij, benevens de jongste leden van den krijgsraad, mr. Willem Theodore Gevers Deynoot, kapitein der burgerij en mr. Hendrik Herman van Hees, vrijheer van den Tempel, regeerend schepen en kapitein der burgerij. Aan hen werd toegevoegd mr. Dirk Cornelis Gevers, secretaris der stad. Zij zouden zitting houden in de kamer der stadsfabricage. In bovengenoemde publicatie werd melding gemaakt van een fonds, waaruit de gelden voor de belooningen en uit-

HERMANUS

VAN LOON.

FRANSCH

OFFICIER EN

SECRETARIS VAN DE

CRIMINEELE REGTBANK

TE ANTWERPEN.

24. KOPERGRAVURE DOOR G. KITSEN NAAR EEN
TEKENING VAN G. J. VAN DEN BERG, 1795.

keeringen aan weduwen en weezen gedaan zouden worden; de kinderen der vrijwilligers, die in den strijd mochten blijven, zouden, „zoo zij tot de de publicque kerk behoorden”, in een der stadsgodshuizen worden opgenomen, was dit niet het geval, dan zouden zij eene uitkeering uit dat fonds krijgen, waarvoor zij of in hun eigen godshuizen of elders konden worden opgevoed. Bovendien zouden de uittrekkende burgers bij hun finaal ontslag begiftigd worden met een eerepenning, die, ingeval zij mochten komen te sneuvelen, ook aan hun weduwe en kinderen zou worden gegeven. De heeren mr. Jan Cornets de Groot en mr. Hendrik Herman van Hees hadden zich, om een goed voorbeeld te geven, bereid verklaard zich bij de eerst uittrekkende manschappen te voegen.. Zij hoopten daardoor de burgers „op het kragtigst” aan te moedigen, om als „waarachtig vrijgevogte Hollanders voor haardsteden en altaaren het uiterste op te zetten”, dit alles met geen ander oogmerk, „dan om tot een eerlijke en veilige vrede te geraaken zonder geduurende de onderhandelingen overrompeld te worden”. In de publicatie werd er verder opgewezen, dat deserteurs of zij, die zich aan baldadigheid, dronkenschap of ander wangedrag schuldig gemaakt hadden en daarom uit het leger werden weggezonden, niet alleen verstoken zouden zijn van alle gunsten bij deze publicatie toegestaan, maar dat zij als burgers der stad „geroyeert” zouden worden en tot geen bediening, beroep of gilde zouden worden toegelaten.

De Staten van Holland hadden bij hunne publicatie bepaald, dat degenen, die dezen oproep zouden tegenwerken, als verraders van het vaderland zouden worden aangezien. De stadsregeering voegde tot slot nog aan hare publicatie toe, dat de baljuw der stad behoorlijk gequalificeerd en geauthoriseerd was om tegen zulke personen wel scherpelijk te inquireeren en op stadskosten te procederen en dezelve „alomme en ten uiterste te vervolgen”.

In de vergadering der vroedschap van 16 Januari vroeg de president-burgemeester of niemand de wettigheid der vergadering betwistte, daar zij niet was opgeroepen bij „een overnagtsche weet”.

Niemand deed dit gelukkig. Men besloot nu de gedepu-

teerden ter dagvaart te machtigen om zonder ruggespraak met de stadsregeering „met de verdere leden van Hun Edel Groot Mogenden te concurreeren tot zoodanige mesures, als in deze dringende nood, waarin het God belieft het lieve Vaderland te dompelen, het meest geschikt zullen worden geoordeelt”. Dit zou echter alleen gelden, als er geen tijd was om met de stadsregeering te overleggen.

Twee dagen later blijkt het, dat alle geneigdheid tot weerstand verdwenen is. Ter vergadering der vroedschap kwam bericht, dat de Franschen den post Hardinxveld ingenomen hadden. De president-burgemeester deelde mede, dat burgemeesters overwogen hadden welke „mesures”, ingeval de Fransche troepen de stad mochten naderen, gevoegelijk in het werk zouden behooren te worden gesteld om het lot van stad en burgerij zoo draaglijk te maken, als in hun vermogen zou zijn. De vergadering in haar geheel was van oordeel, dat „thans de tijd daar was om met bedaardheid te overwegen wat er te doen stond”.

Burgemeesters stelden voor eenige artikelen van capitulatie op te stellen, ten einde die den Franschen generaal aan te bieden vóórdát zijne troepen de stad binnen trokken. Men wilde eene commissie benoemen om deze artikelen over te reiken en overlegde over eene publicatie om het volk van de nadering der Franschen kennis te geven en het te vermanen „zich in dezen met ondergeschiktheid te gedragen”. Vervolgens ging men over tot het opstellen der artikelen van capitulatie, door welke men trachtte zooveel mogelijk den ouden toestand te handhaven en den last der inkwartiering van de woningen der burgers af te wentelen. Men deed ook bij het opstellen dezer artikelen nog een poging om de Engelsche militairen en burgers, die bij de legermagazijnen hier ter stede dienst deden, in de capitulatie op te nemen en voor de burgers de vrijheid te verkrijgen de stad te verlaten en in dat geval over hunne goederen te beschikken. De heeren Van IJzendoorn, burgemeester en Van Hogendorp, pensionaris, werden aangewezen om deze capitulatieakte aan den Franschen generaal te overhandigen. Mocht een van hen verhinderd zijn, dan zou de secretaris Van Zuylen van Nyevelt hem vervangen.

Het concept voor de publicatie van het volk luidde aldus:
„Schout, Burgemeesteren en Schepenen der stad Rotterdam, in aanmerking nemende, dat in de critique toestand, waarin het lieve Vaderland en deze stad zig thans bevinden, niets van meer belang kan worden gehouden dan de voortdoring van rust en goede orde. – Zoo is 't dat Mijneheeren voornoemt met advijs van de vroedschap alle burgers en ingezetenen willen aangemaant hebben van, daar de Fransche troupes de stad meer en meer naderen, zig met alle gelatenheid en onderwerping aan de bestelling der Goddelijke voorzienigheid in deeze te gedragen, en geene daden te pleegen, waardoor de Regeering zou worden belemmert om door het maken eener capitulatie (zooals daartoe reeds eene commissie is benoemt) voor de belangens van stad en burgerij zooveel mogelijk te kunnen zorgen, alles op poene voor die door woorden of daaden de rust en tranquilliteit zouden trachten te stooren, van zonder aanzien van personen, met alle vigeur te worden gestraft”.

Van al deze plannen is geen enkel uitgevoerd kunnen worden. Reeds den volgenden dag (19 Januari) moest de president-burgemeester mededeelen, dat de provincie besloten had de vijandelijkheden tegen de Fransche troepen te staken. Terstond werd nu de publicatie over de vrijwillige dienstneming ingetrokken en dit aan de burgerij bekend gemaakt en deze daarbij „sereuselijk” vermaand „om in haar loffelijk stil en bedaard gedrag, tog vooral thans bij aannadering van Fransche troupes te volharden”. Ieder, die door daden of gesprekken tot twist, tweedracht, of verbittering aanleiding gaf, werd met rigoureuse straffen bedreigd.

Terwijl intusschen de regeering op het raadhuis zich nog zoo goed mogelijk in het bezit der macht trachtte te handhaven, vergaderden de patriotschgezinde Rotterdamse burgers in den St. Jorisdoolen, vermoedelijk onder leiding van het ook te Rotterdam sinds October 1794 bestaande comité revolutionnair. Dit bestond uit acht burgers namelijk Cornelis Nozeman, Barend Fremery, commissionair, P. F. D. Chandon, een zeer heethoofdig en gewelddadig man, van wien in het vervolg van het verhaal nog dikwijls sprake zal zijn, H. W. de Quartel, commissi-

onnair, Pieter Ouwerkerk, koopman in meekrap, L. van Zwijndregt, tabaksfabrikant, M. van Stolk en J. J. W. le Gros. De schutterij was geheel op hand van de partij die in 1787 overwonnen had; dus moesten de patriotten, wilden zij meester van den toestand worden, trachten deze te doen ontslaan. Een commissie uit de vergadering te dien einde naar burgemeesters gezonden had dadelijk succes. Burge-meesters stelden 20 Januari aan de vroedschap voor, de in 1787 ontslagen schutterij tot handhaving der rust de wapens weer in handen te geven en de thans dienstdoende schutterij te ontslaan. Dit voorstel werd op staanden voet aangenomen en de dienstdoende schutterij voor hare diensten bedankt en van den eed ontslagen. De schutters moesten hun wapens inleveren en hunne Oranjeteekenen afleggen. Nauwelijks was dit geschied of overal zag men de Nationale cocarde dragen en des middags werden zij, die tot de in 1787 ontslagen schutterij behoord hadden, in de Zuiderkerk bijeengeroepen teneinde voorloopig eene vrijwillige schutterij te vormen en eenige opperhoofden te verkiezen. Dien nacht werd de wacht reeds door de nieuwe schutterij betrokken.

Het zal aan de heeren der vroedschap wel duidelijk geweest zijn, dat zij met het wegzenden der Oranjegezinde schutterij ook hun eigen afzetting onvermijdelijk maakten. Reeds den volgenden dag deelde de president-burgemeester mede, dat mr. Paulus Hartog aan het hoofd van eenige gecommiteerden uit de in den Doelen vergaderde burgers hem had te kennen gegeven, dat, aangezien de Fransche troepen waarschijnlijk nog dien middag in de stad stonden te trekken en de Fransche generaal verklaard had, zich niet met de tegenwoordige regeering te kunnen inlaten, de vergaderde burgers verlangden, dat de leden der vroedschap, de pensionaris en de secretarissen der stad hunne ambten ter beschikking van de burgerij zouden stellen. De gecommiteerden hadden het dadelijk bijeenroepen der vroedschap geëischt. Mochten de heeren weigeren hun ontslag te nemen, dan zouden zij voor ontslagen gehouden worden. Gingen zij echter gewillig heen, dan, zoo verklaarde Paulus Hartog, zou alle zorg gedragen worden voor de veiligheid van hun persoon en goederen.

Na eenige deliberatie kwamen de heeren tot het besluit, dat niets hun te dierbaar mocht zijn voor het behoud der rust in de stad en dat zij, daarom hun ambten „in den schoot der burgerij nederlegden”. Burgemeesters werden gemachtigd hiervan mr. Paulus Hartog en de zijnen kennis te geven.

Zoo had dan met weinig moeite door de nadering der Franschen de revolutie te Rotterdam gezegevierd en kon ook hier terstede de „mise en coupe réglée de la Hollande”, waarvan Anacharsis Clootz op 5 October 1793 in de Conventie gesproken had, beginnen.

ROTTERDAM ONDER PROVISIONEEL BESTUUR

I

De burgers in den Doelen hadden reeds eerder een aantal van 12 der hunnen verkozen, die provisioneele wethouders en raden voor den duur van zes weken zouden benoemen. Dit waren: Abraham van Stolk, houtkoopster op de Schie, Cornelis Lans, Pieter Eekermans, Hendrik Maarschalk, kamer en ledikantbehangster op de Hoogstraat, Nicolaas van Raalt, Antoine Perier, Jan Ys van der Vliet, Jan Jongeneel, leerlooier op de Binnenrotte, Jan Hudig, cargadoor (firma Hudig, Blokhuisen en Van der Eb), Hendrik Midderigh, wijnkoopster, Willem van der Lugt en Willem Gildenhuis. Dezen kozen tot provisioneele wethouders de burgers (welke benaming thans algemeen gebruikt werd) Paulus Hartog, Pieter Paulus, Theodore van Zeller, zeehandelaar in de Boompjes en Daniel de Jongh, koopman en tot provisioneele raden de burgers Herman Forsten, Jacob Reepmaker, Pieter Ellinckhuysen, koopman aan het vasteland, Johan Frederik Hofman, koopman in de Boompjes, Dirk Heytingh, Franciscus Hendrikus Gram, Michiel Plemp, Aernout van Beeftingh, suikerraffinadeur aan de Nieuwe haven, Samuel van Hoogstraten, Jan Vergoes, George Willem de Vogel, Jan Daniël Huichelbosch van Liender, Theodorus Schepman, Gerrit Costerman, koopman op de Hoogstraat, Hendrik van Tomputten, Nicolaas van der Masch, suikerraffinadeur op de Hoogstraat, Jan Messchert, Dirk Willem van Dam, Cornelis van Stolk, bier- en azijnbrouwer in de Lombard-

straat en Abraham van Rotterdam, koopman in Engelsch en ander aardewerk aan de Wijnhaven. Als provisioneel secretaris trad op Toussijn Woordhouder.

Van deze raadsleden weigerden Jan Messchert en Cornelis van Stolk zitting te nemen. Zij aanvaardden eindelijk hun post onder protest en wilden dit in de notulen vermeld zien; dit stond de vergadering echter niet toe. De meesten der nieuwgekozenen behoorden tot den handelsstand. Dat zij over het algemeen zeer gematigd gezind waren, zal uit het verdere verhaal blijken. Over den burger Hartog, die, na het vertrek van Pieter Paulus met Jacob Reepmaker, Herman Forsten en Jan Daniël Huichelbosch van Liender als gedeputeerden ter dagvaart naar den Haag, één van de voornaamste personen in den Raad was, geeft een tijdgenoot de volgende karakterschets: „Hoe gelukkig dat deesen burger Fransch verstaat en daardoor alle departementelighheid als den ouden mensch heeft afgeschud. Maar als wethouder van Rotterdam geleek hij zeer naar een oude geelaarsde dame op een theesalet, die veel babbeld en wauweld en door de hooge jaaren en slijmkwaal slegte grove kousen breyd, om evenwel de familie te plysieren”¹⁾. Blijkbaar beschouwde dus de schrijver Paulus Hartog als een oud wijf. Van de andere wethouders en raadsleden is het mij niet gelukt iets bijzonders te ontdekken.

De nieuw verkozen raadsleden werden door eene commissie uit de burgerij, terwijl de driekleurige vlag (Fransche?) op den toren der Groote kerk wapperde, onder het spelen en luiden der klokken naar het stadhuis geleid, waar zij hunne functies aanvaardden. Het eerste besluit was dat er zich steeds een bode voor de deur der raadkamer moest ophouden en dat niemand zonder kloppen mocht binnenkomen.

Nauwelijks had het nieuwe stadsbestuur zich in de zaal der oude vroedschap geïnstalleerd of kolonel Spiering, bevelhebber van het hier in garnizoen liggende regiment Calmette, verscheen en vroeg of hij met zijn corps moest vertrekken of dat hij in de stad kon blijven. Men besloot hem

1) Navorscher 1882, blz. 260. Vermoedelijk zijn na slijmkwaal enkele woorden uitgevallen.

antwoord te geven, nadat de Fransche bevelhebber zijn meening zou kenbaar gemaakt hebben; het eerste bewijs dat hier zonder machtiging der Fransche bevelhebbers niets gedaan kon worden. Na kolonel Spiering verscheen majoor Elzevier, die voor zijn persoon en voor een kleerenmagazijn in den Doelen aan het corps landzaten behoorende protectie verzocht. Voor zijn persoon werd hem de protectie toegezegd. Het magazijn beschouwde de Raad echter als van rechtswege behoorende tot den buit der Franschen. Ook den officier, die het bevel voerde over het hospitaal op Fijenoort en kwam vragen hoe hij moest handelen, werd geantwoord, dat over deze zaak eerst met den Franschen bevelhebber gesproken moest worden.

Op het bericht, dat de Fransche troepen naderden, werd de burger Van den Bijlaard, stadsmajoor, aangewezen om hun tegemoet te gaan en naar de Grootemarkt te geleiden, waar Pieter Paulus, vergezeld door de raden Herman Forsten, Jacob Reepmaker, Pieter Ellinckhuysen en Dirk Heyting, hen zou ontvangen. Deze plannen werden echter geheel in de war gestuurd door de plotselinge aankomst voor het Raadhuis van eenige Franschen onder bevel van den officier Renard. Dezen maakten deel uit van een detachement bestaande uit 100 man ruitery, 300 man voetvolk en 100 Dordtsche schutters. Onder hen bevond zich de officier Herman van Loon, van wien, omdat hij als eerste Franschman de stad was binnengekomen, de graveur Kitsen een fraai portret maakte, dat tegen een gulden en vier stuivers verkrijgbaar gesteld werd. Deze troep was volstrekt niet bestemd geweest om de stad te bezetten, doch had slechts een verkenning willen doen. Geen tegenstand vindende, waren zij echter de stad maar ingetrokken. Als men de Rotterdamsche Courant moet gelooven, was deze intocht in de beste orde geschied onder „een onbeschrijfelijk gejuich des volks, dat in een verbazende menigte toegeloeid was”. De courant deelt verder nog mede, dat het dien avond zoo stil op straat was alsof er den ganschen dag niets gebeurd was, „hebbende de waakzaamheid en ijver der burgerij eene algemeene gerustheid verwekt”. Pieter Paulus was nu genoodzaakt zijne welkomstrede inderhaast tot

deze troepen te richten. Renard en de ruiters werden in den stadsdoelen ingekwartierd. Op het bericht dat daar slechts vier bedden waren, transporteerde men de mannen naar het logement het Zwijnshoofd, terwijl de paarden elders onder dak gebracht werden. De infanterie werd in barakken of andere plaatsen gehuisvest. Nadat deze Franschen vertrokken waren, verscheen de adjudant-generaal, chef-de-brigade, Malher¹⁾ met 25 ruiters en 33 paarden. Of Pieter Paulus ook dezen hoofdofficier nog heeft toesproken, is niet bekend.

Malher werd om zijn beslissing gevraagd inzake de soldaten van het regiment Calmette en de zieken en gewonden in het hospitaal. Hij antwoordde, dat hij zelf met kolonel Spiering zou spreken en dat de gewonden en zieken in het hospitaal konden blijven, aangezien de Fransche natie geen oorlog tegen zieken voerde. Over het kleedingmagazijn van het corps landzaten in den Doelen werd met geen woord gerept. Men dacht zeker en terecht dat de Franschen zich dat wel uit zich zelf zouden toeëigenen. Later, op 25 Januari, werd de sleutel van het magazijn, waarin zich nog slechts datgene bevond, wat niet van de gading der Franschen geweest was met een kist bevattende 31000 gulden voor hetzelfde corps bestemd en die gelukkig aan de Franschen ontgaan was, aan de stadsregeering overgedragen. Dit geld werd later naar den Haag verzonden. Malher werd met zijn manschappen en paarden op het gemeenlandshuis van Schie-land ingekwartierd.

In verband met de komst der Franschen werden verschillende maatregelen genomen. De sleutel der kast, waarin men de poortsleutels bewaarde, werd aan de hoofdwacht in bewaring gegeven. De wachthebbende burgers moesten 24 uur achtereen dienst doen te beginnen om tien uur des avonds. Het sluiten en openen der poorten liet men voorloopig op den ouden voet. Het Boterhuis en de stads-karrestal werden ingericht tot stalling voor de paarden der Franschen, verder sloeg men twee loodsen op, een op het plein bij de Oostpoort en een op het plein der manege en

1) Deze huwde later met een der dochters van P. J. van Berckel, Nederlandsch gezant bij de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

ontruimde men de Prinskerk teneinde de Fransche troepen onder dak te brengen. Men hoopte door deze maatregelen de burgerij van inkwartiering te bevrijden.

De raadsleden besloten gedurende den nacht van 21 op 22 Januari niet uiteen te gaan en dit bleek maar goed te zijn ook, want in dien nacht werd een brief van Malher aan het Raadhuis bezorgd, waarbij hij berichtte, dat den volgende dag de 5e divisie van de Armée du Nord onder bevel van generaal Bonnaud in de stad zou komen. Van dezen generaal Bonnaud zegt de Biographie Générale van Firmin (Didot-Frères, Parijs 1854), dat hij geboren was in 1757 te Bras-de-Saint Maximin en dat hij in 1797 te Bonn is gestorven. Hij nam dienst in 1776 en werd in den loop van 1792 divisiegeneraal. Hij versloeg in de volgende jaren den hertog van York te Roubaix en Lannoy en veroverde daarbij 20 kanonnen. „Il concourut avec distinction a la conquête de la Hollande par Pichegru: *les villes de Heusden et Geertruideneburg, espece de grands arsenaux furent prises par les Français par suite des habiles opérations stratégiques de Bonnaud.* Les Français y trouvèrent plus de sept cents-pièces de canon et des approvisionnements considérables en toutes sortes d'armes, munitions de guerre et en vivres pour une armée de trente mille hommes". Hoe de uitgever der Biographie Générale aan dezen onzin komt is mij niet bekend. De vestingen Heusden en Geertruidenberg, die buitengewoon slecht voorzien waren van krijgsmateriaal en voorraad en een geheel onvoldoend garnizoen hadden (Geertruidenberg had 1000 man garnizoen, waarvan slechts 400 in staat waren dienst te doen) vielen door het staken der vijandelikheden zonder slag of stoot in handen der Franschen, zoodat hier van „habiles opérations stratégiques" geen sprake kan zijn. Verder verhaalt de Biographie Générale, dat Bonnaud te Hellevoetsluis 600 Franschen bevrijdde en de 800 Engelschen die hen bewaakten gevangen nam. Ook dit is geheel onwaar, want schout-bij-nacht Story, die te Hellevoetsluis het bevel voerde, liet bij den wapenstilstand de Fransche gevangenen vrij, tot wie hij toen een allerzotst manifest richtte, waarin de „Français Libre" met al zijn deugden in slecht Fransch geweldig werd opgehemeld.

Bonnaud vocht later nog in de Vendée en aan den Rijn en is in Bonn aan de gevolgen van een wond in de dij gestorven. Hij was een zeer slecht opgevoed man, zijn brieven kunnen daarvan getuigen. Zijn vrouw (of de dame, die daarvoor doorging) vergezelde hem naar ons land en komt in den loop van dit verhaal nog meer voor.

Bij ditzelfde schrijven requireerde Malher *veertig duizend rations brood ieder van 24 ons, 10000 pond vleesch en 4000 potten jenever*. Dit alles zou geplaatst moeten worden in een magazijn, zoodat de Fransche commissaires des guerres er gemakkelijk over zouden kunnen beschikken. De commissaire des guerres der vijfde divisie moest tevens de beschikking hebben over 6000 schepels haver en aan het kwartier van Malher moesten voortdurend twee personen te paard aanwezig zijn om de Franschen tot gidsen te dienen. De Fransche bevelhebber vond het goed, als aan deze requisitie uit den levensmiddelenvoorraad der Engelschen en der Staten-Generaal voldaan werd. Uit dien brief blijkt verder, dat het kleedingmagazijn in den Doelen al door de Franschen buitgemaakt was. Deze requisitie veroorzaakte, zooals begrijpelijk is, grooten schrik. Met de bakkers en vleeschhousers werd dadelijk overleg gepleegd. De bakkers zouden zorgen iederen morgen 300 brooden op de hun aangewezen plaatsen gereed te hebben; zij, zoowel als de vleeschhousers, die alle moeite zouden aanwenden om den volgenden dag 7000 pond vleesch te leveren, zouden al hun best doen om aan de requisitie te voldoen. Pieter Paulus werd naar Malher gezonden en deed in den morgen van 22 Januari verslag van zijn onderhoud met den Franschen bevelhebber; helaas is de inhoud van dit verslag niet opgeteekend.

In den loop van den dag kwam er weder een brief van Malher met order om opgave te doen van alle magazijnen, schepen en verdere eigendommen der Engelsche natie. Dadelijk werd er een publicatie opgesteld dat ieder, die daar iets van wist, dit den Franschen bevelhebber had op te geven.

De Raad had tusschen al deze bedrijven door nog heel wat afgedaan; zoo had hij den 21en Januari, nadat hij om 4 uur bijeengekomen was, tot provisioneel baljuw verkozen

Pieter Baelde, koopman op de Scheepmakershaven, die wel zeer Franschgezind geweest moet zijn, daar op zijn aandringen een publicatie tot de burgerij gericht werd, om haar op het hart te drukken de bezittingen der bij hen ingekwartierde Franschen als aan hun zorg toevertrouwd goed te beschouwen, en tot provisioneele schepenen Albert Barmester, Isaac Hubert Junior, koopman in de Boompjes, Joost van Vollenhoven, advocaat op de Wijnhaven, Gregorius Mees, koopman op de Nieuwehaven, Cornelis Blondel, Barthelemi Antoine Perier en Daniël Jacob Erberveld. Dezen behoefden geen eed meer af te leggen, maar slechts eene belofte in handen der wethouders, ook zij waren evenals de provisioneele wethouders en raden slechts voor zes weken aangesteld. Verder was nog in de vergadering verschenen een Engelsch officier, die kwam vertellen, dat hij nog dienzelfden dag met de bemanningen der ingevroren schepen en kanonneerbooten zou vertrekken. Dit schijnt werkelijk geschied te zijn, zonder dat zij door de Franschen werden lastig gevallen. De Raad riep verder de leden der vroedschap, die in de provinciale en generaliteitscollegiën zitting hadden, terug en vaardigde nog op last der oude Staten van Holland een bevel aan de bedienaars van het Goddelijk woord uit, dat zij nog slechts te bidden hadden voor hen, die „over ons gesteld zijn” en voor de algemeene rust en complete herstelling van den vrede. De bede om de wapenen van den staat tegen de Fransche natie te zegenen moest voortaan maar weggelaten worden. De predikanten schijnen over het algemeen niet veel met de nieuwe orde van zaken opgehad te hebben en hebben dit zeker in hun preeken getoond, daar eenige burgers al dadelijk kwamen klagen over het bidden en prediken van eenige predikanten. De regeering nam echter voorloopig nog geen maatregelen en zond de klagers met eenige vriendelijke woorden weg.

Op verzoek van burger Chandon kreeg de Fransche officier Renard bij zijn vertrek een certificaat van goed gedrag, voor hem en zijn manschappen. Dit fraaie stuk eindigt als volgt: „nous lui rendons le témoignage sincere de notre gratitude de cequ'il a bien voulu deferer en cela aux instances de nos bons citoyens, pour garantir l'heureuse revolution

qui vient de s'effectuer icy". Uit deze woorden zou men moeten opmaken, dat Renard en de zijnen op verzoek der Rotterdamsche patriotten naar deze stad gekomen waren.

Ook hadden zich al eenige burgers ter vergadering gevoegd met verzoek den vrijheidsboom te mogen planten. De raadsleden werden verzocht daarbij tegenwoordig te willen zijn „om zulks te meerder luyster bij te zetten". Er werd besloten, dat de plechtigheid op 23 Januari half twee uur des namiddags zou plaats hebben. Tevens verzochten deze burgers het stadsbestuur om, ten einde door het lossen van schoten den luister der plechtigheid te verhoogen, hun geweren uit te reiken. Dit verzoek werd echter niet toegestaan maar in deliberatie gehouden.

Hoe intusschen de Franschen in de stad zich gedroegen? Daar is maar weinig van bekend. Waren ergerlijke plunderingen voorgekomen, dan zouden deze zeker niet geheim gebleven zijn. Dat er onder de Franschen toch wel vreemde elementen waren blijkt uit eenige op 30 Januari ingekomen klachten, dat in het pakhuis van Twiss op de Nieuwehaven ingekwartierde Franschen „geweldige brutaliteiten" aan een getrouwde vrouw gepleegd hadden en dat ook in het Koningshoofd in de Baan allerlei excèssen begaan waren. Verder had een drietal horlogemakers, Van den Berg in de Stadhuissteeg, Trenité op de Noordblaak en Van Pelden op de Hoogstraat geklaagd, dat bij hen zich verscheiden Fransche militairen vervoegd hadden om horloges te koopen, welke zij met de zoo goed als waardelooze assignaten hadden betaald. Ik geloof niet, dat de horlogemakers hun schade vergoed gekregen hebben. Wel besloot de Raad, dat van de klachten „ilico" aan den Franschen commandant kennis gegeven zou worden; maar verder is er van deze gevallen niets meer te vinden. Ook bij den kastelein in den Doelen werd door de Franschen met assignaten betaald; op zijn vraag of hetgeen verteerd werd, door de stad vergoed zou worden, kreeg hij tot antwoord, dat slechts verteringen, waartoe door den Raad machtiging gegeven was, vergoed zouden worden. De Fransche officieren betaalden het briefport zelfs niet met assignaten maar weigerden elke betaling, zooals de commies der posterijen aan den Raad kwam be-

richten. Op 9 Februari kwam de Fransche officier van politie Isabel de hulp der wacht inroepen, daar eenige Hollandsche en Fransche soldaten „désordres” pleegden. Direct gingen twee patrouilles uit. Het is echter niet bekend, wat er gebeurd is.

In het belang van de goede orde verbood Bonnaud het schenken van sterken drank aan dronken soldaten en ook na de retraite mocht er niet meer geschonken worden. De commandanten van posten en patrouilles, die zich door de herbergiers lieten omkopen, zouden zwaar gestraft worden. Toch zal er wel flink geknoeid geworden zijn. Misschien is daarom dit verbod op Donderdag 5 Februari op verzoek van den commandant de place Sergent ingetrokken.

Op 23 Januari begon de dag voor de raadsleden met het afleggen van de belofte in handen der kiezers. Dezen waren ter vergadering gekomen; uit hun naam las Abraham van Stolk de volgende aanspraak voor:

„Burgers! Door de gelukkige omwenteling van zaken, waardoor vrijheid, gelijkheid en broederschap zijn gesteld onder de bewaaring van de wet, en waarvan de vergaderde burgerij al aanstonds gebruik makende, nadat de posten van het regeeringsbestuur in hunnen schoot waren nedergelegd, uit hun midden heeft gekozen twaalf kiezers om te benoemen en aan te stellen zoo vele burgers als er nodig waren, tot waarneeming van de posten van bestuur, welke de burgerij zelve provisioneel voor den tijd van zes weken heeft vastgesteld. Wij zijn door de burgerij tot kiezers verkozen en na de deugd tot de ordre van ons werk vastgesteld te hebben is de keuze op u, wethouders, raaden en secretaris gevallen. Wij eischen dus van U in naam der burgerij, dat gij plechtig trouw belooft aan de onvervreembare regten van den mensch en dat gij Uwe opgedragen posten eerlijk en getrouw zult vervullen”.

Pieter Paulus verklaarde thans uit naam van alle raadsleden, dat zij geenszins vrijwillig hunne posten bezet hadden; maar uitsluitend om de stad niet aan regeeringloosheid ten prooi te laten. Vervolgens deden allen de belofte, door een duidelijk „Ja” uit te spreken en trachtten thans de kiezers over te halen tot omzetting der collegiën van

vrederechters, 't zeegerecht, baljuwen dijkgraaf van Schieland en de schepenbanken in Cool en de andere ambachtsheerlijkheden der stad. De kiezers weigerden dit echter en verklaarden, dat zij de taak, waarvoor zij benoemd waren, verricht hadden. Men besloot dus de burgerij op Zaterdag 24 Januari des namiddags 3 uur in de Prinsenkerk bijeen te roepen tot het kiezen van nieuwe kiezers. De kiezers vroegen nog of zij de Remonstrantsche of Engelsch-Episcopaalsche kerk tot een club of vergaderplaats mochten gebruiken, doch ontvingen daarop geenerlei antwoord. Tot slot bedankten de kiezers de raadsleden wegens het weigeren van alle salaris of vergoeding voor hun ambt.

Op verzoek van het revolutionnair comité te Amsterdam vertrokken Pieter Paulus en Jacob Reepmaker van Strevelshoek, vergezeld door Isaac Smits als „pennist”, naar Amsterdam. Zij mochten daar slechts beraadslagen over posterijen, militie, marine, koloniën, finantiën en justitie. Het raadslid Dirk Heyting werd aangewezen om met hen te correspondeeren. De raadsleden Messchert en Van Stolk verklaarden, dat zij met het te Amsterdam verhandelde niets te doen wilden hebben, daar zij aan de kiezers beloofd hadden zich slechts met „domestique” zaken te zullen bemoeien. Echter wilden de andere raadsleden van zulke protesten niets weten en verklaarden, dat zij niet konden worden geadmitteerd.

De beide afgevaardigden hadden een alles behalve aangename reis. Eerst verscheen de koetsier niet op tijd, daarna konden zij onderweg slechts een stuk gebakken brood of beschuit krijgen, daar alle levensmiddelen door de gedurig doortrekkende Fransche en Hollandsche troepen opgeteerd waren. In Lisse wist men zelfs niet, wat men aan 900 man Franschen, die daar met zware bagage verwacht werden, te eten zou geven. Hoe vermoeid en uitgehongerd zij ook te Amsterdam aankwamen, toch begaven zij zich dadelijk d.i. ongeveer 10 uur des avonds naar den Doelen op de Garnalenmarkt, waar het comité revolutionnair vergaderde. Zij spraken daar met generaal Daendels, die juist aan eene zware verkoudheid leed, en van wien zij hoorden, dat de afgevaardigden van verschillende steden reeds bijeen

waren en zeer naar hen verlangden. Zij meldden zich nu bij de vergadering aan en werden met broederlijke toegenegenheid ontvangen. De vergadering besloot, dat alle steden, die reeds tot de revolutie toegetreden waren, twee afgevaardigden naar den Haag zouden zenden, waar zij Maandag 26 Januari te twee uur in het Heerenlogement zouden bijeenkomen. Tot dit besluit waren de vergaderden na overleg met de zich te Amsterdam bevindende representanten gekomen. Naar Rotterdam was reeds Jurriaen Ouddorp, lid van het comité revolutionnair, gezonden met het verzoek om afgevaardigdennaar den Haag te zenden. Met generaal Pichegru waren drie der representanten daarheen vertrokken, die het verlangen uitgesproken hadden, dat de afgevaardigden der steden daar zoo gauw mogelijk zouden verschijnen.

Jacob Reepmaker en Pieter Paulus overlegden wat hun nu te doen stond. In den morgen van Zondag 25 Januari om 9 uur begaf Pieter Paulus zich naar het huis van Hope, waar de representanten, zijnde de „citoyens” Belligarde, Portiez de l’Oise en Fraissinet, verblijf hielden. Hij had het genoeg met hen twee uren „geheel alleen” te confereeren. Het bleek hem, dat de representanten er zeer aan hechtten, dat de nieuwe vergadering van Holland zoo spoedig mogelijk zou worden geconstitueerd — „dit met het oog op hetgeen zij van ons wilden eischen” — en er orde zou worden gesteld op leger en vloot en financiën. Zij beloofden ook steun in geval de oude Staten van Holland moeielijkheden mochten maken. Ook bleek het Pieter Paulus, dat zij de oude Staten-Generaal wilden laten bestaan om aan de koloniën van den staat bevelen te geven, hoe zij zich onder deze omstandigheden te gedragen hadden en dat zij zich voor ondernemingen der Engelschen in acht moesten nemen. Paulus kreeg ook nog te hooren, dat de representanten, die met Pichegru naar den Haag vertrokken waren, bevel hadden, hem te requireeren om met hem over de zeezaken te spreken. De inhoud der conferentie kon in het kort samen gevat worden in de woorden, „qu’il fallait agir”.

Na de conferentie besloten Paulus en Reepmaker hun „pennist” Smits nog denzelfden dag naar Rotterdam te

zenden en zelf namen zij het besluit nog dien middag naar Haarlem te gaan, teneinde Maandag vroegtijdig in den Haag te kunnen zijn om de belangen der Rotterdamsche burgerij te kunnen waarnemen. Bij het aan Smits medegegeven schrijven spraken zij de hoop uit, dat de stadsregeering hun gedrag zou goed keuren. Zij wezen er nog op, dat de Fransche representanten deze vergadering in den Haag absoluut verlangden en vroegen toezending van een credential of nadere qualificatie naar het Heerenlogement in den Haag. Tevens vroegen zij of zij maar niet hun intrek zouden nemen in het stadslogement. Verder volgden dan nog eenige mededeelingen over de rust in de steden Delft, Leiden, Haarlem en Amsterdam, over de submittie der vloot in Texel aan de tegenwoordige revolutie¹⁾, over het vinden van 36 kisten met geld aan boord van het schip door Van Braam gecommandeerd en tot slot het bericht, dat zij door de representanten dien Zondag tegen 2 uur te eten gevraagd zijn, welke uitnoodiging hun buitengewoon veel genoeg blijkt te doen.

Na deze uitweiding over het wedervaren van Paulus en Reepmaker is het tijd naar het Rotterdamsche raadhuis terugte-keeren. Daar was intusschen het eerste schrijven van Bonnaud ingekomen luidende in afschuwelijk Fransch als volgt:

„D'après les instructions que j'ai reçu du général en chef, qui émanent des représentants du peuple français il vous est permis, Citoyens, d'organiser dans chaque commune une force armée proportionné aux nombres des habitants. Cette force respectables chez tout les peuple libre doit être l'effroi des malveillans et la sureté des bons citoyens en conséque vous employerez au service interieur de la place pour le maintien du bon ordre et surtout de la conservation des propriétés national et particuliers.

Les troupes hollandoises dittes de ligne, qui se trouvent dans la commune et dépendance doivent porter entre les mains des troupes française de ne porter les armes contre la france Jusqu'à échange ils conserveront néanmoins leurs

1) Hieruit blijkt nog eens duidelijk de onwaarheid van het nog in vele Fransche geschiedboeken voorkomende verhaal van het veroveren der Nederlandsche vloot door huzaren en rijdende artillerie.

armes et leur ensemble, vous concurrez au maintien de l'ordre et de la police, les chefs doivent veiller avec zèle et exactitude à leur discipline et il est très expressément d'effendu à tout habitant de porter atteinte à leur organisation au maintien de la de leur discipline et au bon ordre que doivent observer ces troupes ny les insulter en aucunes manières.

Les troupes françaises feront la garde aux portes et postes extérieurs et doivent en aucunes manières se meler des opinions analogue à la revolution vivre dans le plus grand ordre. Les ordres vont être donné en conséquence vous y aiderez de tout votre pouvoir en donnant des Instructions analogue aux chefs de la force qui seront ainsi que leurs troupes sous les ordres des commandans militaire des troupes françaises. Vous vous adresserez ainsi qu'eux aux commandant de la place pour le détail au général Dumonceau et à moi pour tout ce qui sera nécessaire au bien du service et utile aux interets publics."

Comme magistrats de la principale commune je vous-charge de faire part de la présente à toutes celles de votre arrondissement à laquelle elle doivent se conformer ainsi que jusqu'a de nouveaux ordres du général en chef ou des representants du peuple.

Vous donnerez la plus grande publicité à ma lettre afin que personne n'en pretende cause d'ignorance." „Salut et fraternité." w.g. Bonnaud.

Dat de raadsleden van dit geschrijf niets begrepen, behoeft nauwelijks gezegd te worden. Men komt bij het lezen van dezen brief tot het vermoeden, dat Bonnaud een groot deel der gerequireerde jenever zelf genoten had. Men besloot de zaak commissoriaal te maken en zond de raadsleden Beef-tingh en Hoogstraten naar den generaal, die echter nergens te vinden was. Deze beide burgers moesten ook met den generaal over de klachten betreffende het „in train brengen" der assignaten, die door den baljuw Pieter Baelde aan den Raad overgebracht waren, spreken. Later schijnen zij er toch in geslaagd te zijn den generaal te vinden, want zij brachten een verslag uit over hun onderhoud betreffende de assignaten. De inhoud van dit verslag is helaas ook weer nergens

vermeld. Het was intusschen hoog noodig, dat de zaak der assignaten geregeld werd, want onder de burgers, die hun goede waren voor waardeloos papier moesten afstaan, werden, zooals de baljuw berichtte, reeds plannen gemaakt om te weigeren de stads- en landsimpositiën te betalen.

Vervolgens kwam er weer een brief van Bonnaud met verzoek het planten van den vrijheidsboom uit te stellen. Hij luidde als volgt: „Instruit que l'empressement du peuple de cette ville a montre son patriotisme à la portér à planter aujourd'hui l'arbre seinbolle de la Liberté, les invite à suspendre pour un instant cette auguste cérimonie pour aviser au moyen de lui donner plus d'éclats par l'arrivé des troupes française qui doivent y assister et qu'on prévérois du plaisir de fraterniser avec eux.” w.g. Bonnaud.

Hij liet hierop nog een korte aanschrijving volgen om het manifest der representanten van het Fransche volk, waarvan hij twee exemplaren bij zijn aanschrijving voegde in het Hollandsch en het Fransch, overal te doen aanplakken. Bij dit manifest beloofden de Franschen vrijheid, onafhankelijkheid, veiligheid van personen en goederen en vrije godsdienst-oefening. Bovendien werd beloofd, dat de Fransche troepen de strengste krijgstucht zouden houden. Een andere publicatie, die terzelfder tijd werd aangeplakt, machtigde de burgers, ingeval er door de Fransche troepen ongeregeldheden gepleegd mochten worden, geweld met geweld te keeren en de hulp der gewapende schutterij in te roepen, ten einde de geweldplegers te arresteeren en aan den Franschen commandant over te leveren.

Onmiddellijk werden er nu maatregelen genomen om de schutterij voor goed in te richten. Burgers, die genegen waren bij de schutterij te dienen, werden opgeroepen om zich Maandag 26 Januari te 11 uur des morgens in de verschillende kerken te vereenigen. Zij zouden zich daar bij loting in 12 compagnieën moeten verdeelen, om drie uur des namiddags zouden zij allen in de Groote kerk weer samenkomen, teneinde uit de geheele schutterij voor iedere compagnie een kapitein, eerste- en tweede-luitenant en een vendrig te verkiezen. Iedere compagnie zou daarna uit haar midden zes sergeanten en acht korporaals verkiezen. Later

zouden dan de kolonel en de verdere hoofdofficieren en adjudanten uit de geheele schutterij gekozen worden. Van dit kiezen der officieren en onderofficieren heeft later de stadsregeering niet veel genoegen beleefd.

Wel leest men noch in de Rotterdamsche Courant noch in de officieele stukken iets van belang over het lastig vallen van andersdenkenden, maar toch schijnen de bekende Oranjegezinden niet geheel ongemoeid gelaten te zijn. Dominee Hoog (de „patriarche des stadhouderiens” van De Marivault) kwam zich namelijk bij den Raad beklagen over moedwil aan zijn huis gepleegd.

Intusschen hadden de raadsleden Beefthingh en Rotterdam een lijst opgemaakt van de hierachter gelaten goederen van de Engelsche natie, welke lijst in copie naar Amsterdam verzonden werd.

Voor de inkwartiering was een commissie ingesteld en niemand zou zich buiten deze met de inkwartiering bemoeien. De huizen der naar Amsterdam vertrokken burgers Pieter Paulus en Reepmaker zouden van inkwartiering vrijblijven. De burgers Stolker, Peij en Everts zouden een lijst der ledige huizen in de stad opmaken, dit met het oog op de geheel onvoldoende ruimte voor inkwartiering. De Oosterkerk was ook al voor inkwartiering aangewezen, zoodat voor de godsdienstoefeningen alleen Grootekerk en Zuiderkerk beschikbaar bleven. Bij de inkwartiering heerschte nogal wanorde. Het raadslid Reepmaker kreeg, ofschoon hij van inkwartiering bevrijd was, toch soldaten in huis. De vrijwillige schutters traden nogal ruw op, zoodat een korporaal en drie schutters zelfs door den Raad vermaand moesten worden. Dit heeft er zeker ook toe bijgedragen, dat zij vervangen zijn door de schalisten, een corps van vrijwillige collectanten voor zoowel geestelijke als wereldlijke doeleinden.

Voor den 24en Januari was ook de burgerij in de Prinskerk bijeengeroepen teneinde die te vragen of een aantal posten bezet konden blijven door de door het oude bewind aangestelde personen of dat in die posten opnieuw moest worden voorzien. Het antwoord der vergaderde burgers luidde, dat de ambten van baljuw en dijkgraaf van Schie-

land, van 't college van commissarissen van kleine zaken en vredemakers der stad, van het college van schepenen en mannen van Schieland, van de schepenen van Cool en de overige heerlijkheden en ambachtsheerlijkheden der stad niet door de tegenwoordige titularissen bezet konden blijven. Er werd ook uitgemaakt, dat er drie secretarissen moesten zijn. De leden van 't zeegerecht alleen konden blijven. Tot leiders der vergadering der burgers waren uit den Raad aangewezen de wethouders Paulus Hartog en Samuel van Hoogstraten en de raadsleden Forsten en Plemp met den secretaris Toussaint Woordhouder. Nadat deze burgers de vergadering verlaten hadden, was er in deze groot verschil van meening ontstaan of de burgerij of de provisioneele wethouders en raden de nieuwe titularissen benoemen zouden. Uit de vergadering kwamen de burgers Pieter Havelaar, D. Pompeyra en Pieter Zoetermeer, linnenkooper op de Meent, den Raad inlichten, deze besloot nu dat de burgers weder op den 26en Januari zouden worden opgeroepen tot het benoemen van 12 kiezers, die een voordracht aan den Raad voor het vervullen dier ambten zouden doen. Deze vergadering werd eerst tot den 27en en later tot den 28en Januari uitgesteld, daar van Bonnaud via Malher bericht was gekomen, dat de vrijheidsboom op Maandag 26 Januari geplant moest worden. De général-en-chef en de representanten van het Fransche volk zouden daar dan bij aanwezig zijn. Aan eenige burgers waaronder Chandon en Vermeer, die deze plechtigheid tot het oprichten der nieuwe schutterij wilden uitstellen, antwoordde men, dat in de beschikking van Bonnaud geen verandering gemaakt kon worden. Bonnaud gaf nog bevel, dat op dien dag geen burgers en schutters gewapend mochten verschijnen.

Intusschen had de stad een Franschen commandant de place gekregen in den chef-de-brigade Ferdat of Verdat. Deze begon zich al dadelijk met allerlei zaken te bemoeien. Zoo moest hij alle door de stadsregeering geteekende paspoorten viseeren, hij verbood paspoorten af te geven aan personen, die naar het door den vijand bezette gebied wilden gaan. Dit bevel liet hij door Vichery, adjudant van generaal Dumonceau, aan den raad overbrengen; nauwelijks

was dit bericht ontvangen of Verdat liet per brief weten, dat hij geen paspoort zou viseeren, dat niet in het Fransch gesteld was. Hoe het eigenlijk met de paspoorten gegaan is, is onzeker; echter kwam later het raadslid Elinckhuyzen met een der adjudanten van Bonnaud tot overeenstemming omtrent dit punt.

Bij het bepalen van den dag voor het planten van den vrijheidsboom had Bonnaud gesproken over de mogelijke komst van generaal Pichegru met de representanten van het Fransche volk. De stadsregeering wilde hen graag in het gemeenelandshuis van Schieland onderdak brengen en zond de burgers Beelaerts en Meyners naar generaal Bonnaud om hem over te halen zijn woning te ontruimen en met de woningen der uitgeweken Engelschen Hopkins en Gibson genoeg te nemen. Deze weigerde echter volstandig zijn verblijf te verlaten, zoodat men genoodzaakt was voor Pichegru en de representanten de huizen der uitgeweken Engelschen Littledale en Allan en voor hun gevolg dat van Gibson te bestemmen; ook werd er voor stalling van 40 paarden gezorgd en werd er van het Timmerhuis haver, hooi en stroo gehaald.

De plaatselijke commandant Verdat was ontevreden over de wijze van inkwartiering. Hij wilde de 20 zich in de stad bevindende compagnieën infanterie zoo dicht mogelijk bij elkaar inkwartieren. Dit had een algemeene verandering dier kwartieren op Zondag 25 Januari tengevolge. Bij die gelegenheid deden de schalisten voor het eerst dienst.

Op dien Zondag moesten de raadsleden inplaats van tijdig naar huis te kunnen gaan, ten einde zich voor te bereiden op het feest van den volgenden dag, nog heel wat afdoen. Eerst kwam er een flinke lijst van den Franschen bevelhebber met opgave van hetgeen hij requireerde. Daar er nog geen commissie voor de requisites bestond, werd die lijst in handen gesteld van de commissie voor de inkwartiering; tevens verlangde deze bevelhebber, dat men dadelijk een „spatieus” huis beschikbaar zou stellen tot een Fransch postkantoor; daarvoor werd het huis van den uitgeweken burgemeester Van der Heim aan de Leuvehaven westzijde — laatst bewoond door ds. B. ten Kate, nr. 129 — aangewezen.

Ook verscheen er een commissie uit de schutters; deze verzocht onder de schutters en vooral onder de officieren geen personen op te nemen, die bekend stonden als vrienden der oude constitutie. Men zond hen weg met het antwoord, dat in 1787 ook wel patriotsch voelende burgers in de schutterij opgenomen waren.

Dan bleek er ook nog heel wat te doen te zijn voor het feest van den vrijheidsboom. De kolonel der vrijwillige schutterij was bij den Franschen generaal ontboden om diens bevelen voor de plechtigheid te ontvangen. Bonnaud verlangde, dat er bij het planten muziek en een rij jonge maagden zouden zijn; ook moest er voor een gepast vers gezorgd worden. Bij den boom zouden onder de wapens staan Fransche grenadiers en Hollandsche ruitery en voetvolk. De kolonel had nog over meedoen der schutterij gesproken, doch daar had Bonnaud niets van willen weten.

Op deze mededeeling van den kolonel werd besloten burger Chandon de vervaardiging van het gepaste vers in de Fransche taal op te dragen; tevens moest hij een vers in het Nederduitsch in gereedheid doen brengen. Met burger Van Zuylen overlegde men wat de burgerij bij deze gelegenheid zou kunnen doen. Met de regeling van het geheel werden de burgers Beeftingh en Van Hoogstraten belast.

De besprekingen over het aanstaande feest werden plotseling gestoord door de komst van burger Augustijn, die zeer beangst was, dat men, daar de Grootemarkt op een verwulfsel stond, onder het planten van den vrijheidsboom „kwade praktijken” zoude kunnen uitoefenen. Om hem gerust te stellen kreeg stadsbouwmeester Verhellouw last om een stille inspectie te doen nemen onder het gewelf. Pas als dat in orde bevonden werd, zou men doorgaan met het maken der toebereidselen op de Grootemarkt.

Burger Van Zuylen wilde één boom op de Nieuwe- en een boom op de Grootemarkt planten. Men maakte echter uit dat er slechts een boom en wel op de Grootemarkt geplant zou worden. Na hem kwamen de burgers Vermeer en Steiger, van wie de eerste voor de rij jongemaagden en de tweede voor de muziek zou zorgen. Aan Vermeer werd gezegd, dat „in alle opzichten zouden moeten plaats hebben

decentie en goed gedrag". Zeker geen blijk van vertrouwen in Vermeer en zijn jonge maagden.

De burgers Beeftingh en Van Hoogstraten deelden mede, dat de Fransche representanten de plechtigheid zouden bijwonen. De Hollandsche troepen, die bij de komst der Fransche ontwapend waren, zouden hun wapens terug krijgen en een eed afleggen, dat zij niet meer tegen de Franschen zouden dienen en de tegenwoordige regeering zouden gehoorzamen. Burger Göbel, waard in het Zwijns-hoofd, werd vervolgens ontboden. Hij moest de kleine voorzaal van zijn logement op de eerste verdieping gereed houden voor het ontvangen van generaal Pichegru, de representanten en de leden van den Raad en voor de noodige ververschingen zorgen.

Temidden van deze toebereidselen werd nog een besluit genomen, dat bewijst, dat men beangst begon te worden voor de levensmiddelenvoorziening der stad. De stadsboden werden namelijk bij de verschillende korenmolenaars rond gezonden ten einde te vernemen naar de hoeveelheid granen, die dezen onder zich hadden en wat daarvan aan de Engelsche natie toekwam. Ook werd nog besloten het stadslogement in den Haag voor de burgers Pieter Paulus en Jacob Reepmaker in orde te doen brengen, die benevens de burgers Herman Forsten en Jan Daniël Huichelbos van Lienden de stad in de vergadering van Holland zouden vertegenwoordigen.

Zoo brak dan de groote feestdag voor patriotisch Rotterdam aan. De burgers Beelaerts en Meijners berichtten den Raad, dat alles voor de ontvangst van Pichegru en de representanten gereed was. Generaal Dumouceau had er bij de commissie tot het complimenteeren van den Franschen generaal en zijn gevolg, bestaande uit den wethouder De Jongh en de burgers Plemp, Van Beeftingh en Van Hoogstraten, raadsleden, op aangedrongen, dat bij de ontvangst de kanonnen zouden bulderen. Hij had daarvan echter, nadat hij met de moeielijkheden, die dit medebracht, in kennis gesteld was, afgezien.

De representanten kwamen dien morgen uit Dordrecht te Rotterdam aan. Zij werden op het Gemeenlandshuis

officieel ontvangen. Burger Van Hoogstraten begroette hen met een aanspraak, waarop zij minnelijk antwoordden. Vermoedelijk zijn er bij deze gelegenheid vijf representanten te Rotterdam gekomen, namelijk de „citoyens” Gillet, Bellegarde, La Coste, Joubert en Portiez de l'Oise. Van deze personen wordt door Paul Verhaegen in zijn werk „La Belgique sous la domination française” het volgende gezegd: Gillet was berucht wegens het aandeel, dat hij in het plunderen der Zuidelijke Nederlanden genomen had, welke plundering onder de representanten met het aardige woord „superpurgation” aangeduid werd. Portiez was een ruw en onopgevoed persoon; hij ontzag zich niet de Fransche soldaten te berooven van hetgeen hun toekwam. In de huizen der gevluchte bewoners van België liet hij alles wat van zijn gading was in beslag nemen. Hij maakte zich schuldig aan „inquisitions vexations et requisitions” en was in België algemeen gehaat. Joubert had zich schuldig gemaakt aan „violences, avidité et conduite viziriale.” Uit een in het bovengenoemde werk voorkomenden brief van een zekere „femme Priveau”, die als „dame” van de representanten Ramel en Thiébout fungeerde en met Ramel mede naar Holland ging, kan men opmaken, dat de representanten met vrouwelijk gezelschap reisden. Van Bellegarde en La Coste is niets bijzonders bekend. De Biographie Générale zegt van den laatste, dat hij zich bij al zijn opdrachten gedroeg „avec autant de désintéressement que de probité.”

Na afloop dezer plechtigheid hielden de ter ontvangst gezonden burgers een conferentie met de representanten, voornamelijk over „het point der assignaten”. Zij deelden bij hun terugkomst aan de vergadering mede, dat er waarschijnlijk, wat de assignaten betrof, een schikking zou worden gemaakt. Dat die schikking geheel in het voordeel der Franschen zou zijn, zal aan de raadsleden wel duidelijk geweest zijn. Wat in het werk van Paul Verhaegen over de assignaten in verband met België is gezegd namelijk: „désireux d'écouler leurs assignats déjà dépréciés, et d'assurer à la monnaie et aux créanciers de la république le gage considérable, que représentaient les richesses de la Belgique” geldt mutatis mutandis ook voor ons vaderland.

De burgers De Jongh en Van Hoogstraten bleven bij Bonnaud met de representanten eten. Na afloop van het maal vertrokken de representanten naar den Haag, zoodat zij evenmin als generaal Pichegru, die niet verscheen, het planten van den vrijheidsboom bijwoonden.

Voordat de plechtigheid een aanvang nam, moest de vergadering nog eenige punten regelen; zoo werd er besloten dat het geschut van het bolwerk aan het Oudehoofd drie salvo's van 21 schoten op het oogenblik van het planten van den boom zou lossen. De president der kiezers was komen vragen, welke plaats hij en zijn mannen in den stoet zouden krijgen. Hij kreeg het antwoord dat de kiezers, wethouders en raden en baljuw en schepenen zouden voorgaan. Op verzoek der burgers, die den vrijheidsboom in den Doelen gereed maakten, werden van de hoofdwacht eenige mannen gezonden, ten einde het indringen der menigte in den Doelen te beletten.

Burger Chandon bracht vervolgens een Fransch en een Hollandsch vers, die aan den boom gehecht moesten worden. Het Hollandsche vers was door J. P. van Heel gemaakt. Zij luiden als volgt:

Accourez tous Patriotes Bataves
Et rangez vous sous cet arbre cheri
Rotterdamois! Entonnez le, ce cri:
Nous abjurons à jamais d'être esclaves;
Nous maintiendrons jusqu'au dernier soupir,
La Liberté sur les bords de la Meuse;
L'égalité, sa compagne gracieuse;
Repétons tous: Vivre libre ou Mourir!

en

Gelijk dees heerlijkste aller boomen
Nu vrij aan Maas en Rottestroomen
De fiere kruin verheft, bij 't vrolijk handgeklap,
Zoo moet hier tot aan 't eind der dagen
De Vrijheid welig vruchten dragen,
Zoo rijs ze, omhoog gevoerd door ware Broederschap,
Elk burger, thans gelijk, zweer hier waer de offers branden
Den volkeren vrede en heil den dood aen dwingelanden.

Dit laatste versje werd door den maker, den boekverkooper J. P. van Heel voor 2 stuivers verkrijgbaar gesteld.

Om „in cas van nood ordre te kunnen stellen” bleven de wethouders Paulus Hartog en Van Zeller met de raadsleden Forsten, De Vogel, Van Stolk en Rotterdam op het Raadhuis achter.

Te half drie uren verschenen de Fransche generaals Bonnaud en Baillaud met eenige officieren om de kiezers, wethouders en raden, schepenen en secretarissen af te halen. De stoet werd nu als volgt samengesteld. Voorop ging een detachement Fransche grenadiers, dan de Fransche generaals en officieren, de kiezers, de wethouders en raden met de secretarissen, vijf schepenen met hun secretaris (De baljuw was met twee schepenen op het Raadhuis gebleven) en tot slot Hollandsche ruitery en voetvolk. Fransche dragonders reden aan weerszijden van den stoet mede. In deze volgorde trok men langs Hoogstraat en Westewagenstraat naar den Doelen. Daar begaf men zich naar de groote krijgsraadzaal, waar generaal Bonuaud de kiezers toesprak, die deze aanspraak door een hunner lieten beantwoorden. Het gezelschap daalde nu naar de plaats af om den vrijheidsboom te bezichtigen, die in den Doelen vervaardigd en opgesierd was. Eenige burgers droegen daarop den boom uit den Doelen, waarop de stoet zich weer vormde. Voorop gingen weer de Fransche grenadiers, gevolgd door eenige liefhebbers der muziek met de muzikanten van het Fransch en Hollandsche garnizoen, dan een talrijke rij in het wit gekleede burgeressen met nationale linten versierd, daarna de boom, door burgers gedragen en de stoet der autoriteiten in dezelfde volgorde als die van het stadhuis naar den Doelen gegaan was. De optocht geschiedde, zooals de Courant berichtte, in groote staatsie onder het luiden en spelen der klokken en onder het spelen van „een afwisselend krijgsmuziek”.

Toen men op de Grootemarkt was aangekomen, werd de boom onder het bulderen van het geschut der stadsbolwerken geplant. Daarna werd de Marseillaansche marsch gespeeld en dansten de in het witgekleede jonge dochters onder gezang de carmagnole om den boom. Na afloop van

25. HET DANSEN OM DEN VRIJHEIDSBOOM OP DE GROOTEMARKT 26 JANUARI 1795.

lezen aanvalligen dans boden de „burgeressen” Bonnaud
het door haar gezongen vers aan, waarvan de maker ook
weer Chandon was: het luidde:

1

Quel beau jour pour notre pays (bis)
Jeunes et vieux, grands et petits (bis)
Chantent la liberté
Et le vièux joug brisé
Dansons la carmagnole
Vive le son (bis)
Dansons la carmagnole
Vive le son du canon.

2

Le Français libre est notre ami (bis)
Nous devenons libre par lui (bis)
Nous n'oublierons jamais
Le plus grand des bienfaits.

3

Oui, sans ce peuple généreux (bis)
Pour nous, comme pour nos neveux (bis)
C'étoit fait de nos loix
Nos libertés, nos droits.

4

L'Anglois les avait usurpés (bis)
Dessous le voile des traités (bis)
Qu'ils nous soient dans ce jour
Rendus et pour toujours.

5

Que ce peuple tyran des mers (bis)
Qui veut maitriser l'univers (bis)
Soit bientôt chatié
De sa témérité.

6

François nous nous joignons à vous (bis)
Pour lui porter les derniers coups (bis)

Que nos bras ne soient qu'un
et d'un accord commun.

7

Frappons d'un bras républicain (bis)
Ce peuple égoïste et hautain (bis)
Soions dignes enfans
Des heros de Chatam.

8

Que ceux de nous qui l'ont servi (bis)
En trahissant notre pays (bis)
Par nous soient détestés
Maudits, abandonnés.

9

Oui, nous vous promettons Français (bis)
De vous suivre dans vos succès (bis)
Nous serons triomphans
Des Anglois, des tirans.

10

Que l'univers soit affranchi (bis)
De tout oppresseur ennemi (bis)
Qu' il ne soit gouverné
Que par la liberté.

11

Avec ce genereux dessein (bis)
Français nous vous donnons la main (bis)
En frères, en amis
Soions toujours unis.

12

Que le lien par nous formé (bis)
Sous cet arbre de liberté (bis)
Rende toujours heureux
Et nous et nos neveux.

Achter ieder dezer twaalf versjes komt dan weer het
refrein, dat achter het eerste vers vermeld is. Er bestaat

ook een Nederlandsch vers, dat bij het planten gezongen is. Het is al even bombastisch als het Fransche en draagt den naam: De Triumpf van Nederlands Vrijheid.

Ook hiervan mogen eenige coupletten worden aangehaald.

1

Verloste Burgers! juichen wij
Op 't rookend puin der Dwinglandij
De Vrijheid klimt ten hoogsten trapp'
Met vrede, heil en broederschap.

2

Wij zijn door het Fransche Volk verlost
Die zegepraal heeft bloed gekost
Maar sweert dat Neerlands heldental
Dit op Brittanje wreeken zal.

3

God beurde ons uit het lage slijk
Maakt stroomen tot een harden dijk
De lucht getuigt, dat God, zoo goed
Voor Nederland nog wonderen doet.

4

Komt planten wij den Vrijheidsboom
Aan onzen hard bevroren stroom
O Burgers, nu verlost ontboeyt
Terwijl ons het vuur der vrijheid gloeit.

5

Komt bieden wij verrukt van geest. Triumpf!
O, Burgers! op dit vrijheidsfeest. Triumpf!
Met vrolijk juichend handgeklap
Aan ieder heil en broederschap.
Triumpf! Triumpf! Triumpf!

Deze verzen werden door de boekverkoopers Meijer en Danserweg tegen den prijs van drie stuivers uitgegeven.

Na het overreiken van het vers begaven de burgeressen zich weder naar den Doelen. Generaal Bonnaud sprak thans

de regeering der stad toe, na welke redevoering alle leden van het bestuur van den generaal den broederkus ontvingen. Uit naam der municipaliteit antwoordde wethouder De Jongh. Na het gebruiken van eenige ververschingen in de kleine zaal op de eerste verdieping van het logement het Zwijnshoofd keerde men te ongeveer 5 uur naar het Raadhuis terug. Volgens de courant was bij dit alles veel vreugde betoond en hadden alle schuiten en schepen in de havens gevlagd. Nauwelijks waren de burgers weer op het Raadhuis teruggekeerd of de burgers Vermeer, Van der Heiden en Hanegreef kwamen met de vraag of aan de nog in den Doelen vertoevende in het witgekleede burgeressen eenige ververschingen gepresenteerd mochten worden. De Raad stond daar dadelijk *f* 60,— voor toe.

Dat men de gezindheid der bevolking maar zeer matig vertrouwdde, blijkt wel uit het feit, dat er bij den boom een schildwacht geplaatst werd. In een herberg of kelder op de Grootemarkt zou dan tevens de daarbij behoorende wacht onder dak gebracht worden. Deze wacht werd eerst door Hollandsche, later echter door Fransche troepen betrokken. De boekverkooper J. Bronkhorst kondigde reeds den dag na de plechtigheid in de courant aan, dat hij door een bekwaam kunstgraveerder zou doen vervaardigen en zoo spoedig een goede uitvoering dit toeliet, zou uitgeven „een kunstplaat verbeeldende het planten van den vrijheidsboom binnen deze stad met een beschrijving daartoe betrekkelijk”.

Na afloop der plechtigheid maakte men gebruik van de aanwezigheid van Bonnaud op het stadhuis om hem te onderhouden over het ongemak, dat door de „vagebunderende Fransche troupes” veroorzaakt werd. Hieruit blijkt duidelijk, dat er toch aan de discipline der Franschen wel het een en ander ontbrak. De generaal antwoordde, dat niemand Fransche soldaten, die niet door officieren geleid werden, in huis behoefde te nemen en dat hij de Fransche wacht en postcommandanten zou bevelen geen zwervende soldaten binnen de stad te laten op straffe van anders zelf in arrest gesteld te zullen worden. Ter zelfder tijd wist de generaal nog te bewerken, zeker als prijs voor zijn toezegging, dat het scherpen van de hoefijzers der paarden

van het Fransche leger door de stad zou worden betaald.

Na generaal Bonnaud kwam nu zijn echtgenoot (?) op. Zij kwam met den winkelier, bij wien zij voor vijftig gulden waren had gekocht, die zij met assignaten wilde voldoen. De winkelier had de assignaten geweigerd en het goed niet willen afgeven. Na eenige discussie werd den winkelier aangezegd, dat hij in dit speciale geval schadeloos gesteld zou worden.

Ook met de inkwartiering had de Raad zich weer te bemoeien. De suppoosten der bank van leening kwamen namelijk spreken over de moeilijkheden, die het inkwartieren van Fransche soldaten bij de inbrengsters bij die Bank medebracht; ook de inbrengers en inbrengsters wendden zich in geschrifte met dezelfde bezwaren tot den Raad. Deze nam echter geen besluit en verwees hen evenals de thesauriers der diaconie der Gereformeerde gemeente, die vrijdom van inkwartiering verzocht hadden voor hen, die belast waren met het beheer van de penningen der diaconie, naar de schalisten.

Generaal Baillaud, die in het huis van Crawford in de Boompjes onderdak gebracht was en al een Hollandsch officier die Fransch verstond tot zijn hulp gerequireerd had, was zeer ontevreden dat hij bij zijn woning geen stal had en requireerde op eigen houtje de stalling van den burger Sterling. Deze beklagde zich daarover heftig bij den Raad, maar werd naar de commissie voor de inkwartiering verwezen. Ook burger Angenend kwam klagen. In zijn nog gedeeltelijk met fusten gevuld pakhuis op de Glashaven hadden de Franschen zonder hem iets te vragen een groot aantal paarden onder dak gebracht. Hij bereikte, dat zijn fusten van stadswege ergens onder dak gebracht werden en dat hem eventueel door de paarden aangerichte schade vergoed zou worden.

Op voorstel van het raadslid Tomputte werd besloten de ledige pakhuizen voor stalling der paarden te huren. Behoorden de pakhuizen aan uitgeweken Engelschen, dan zouden zij zonder betaling in beslag genomen worden.

Aan de commissie voor de inkwartiering werden nog toegevoegd de raadsleden Plemp en De Jongh en voor schrijfwerk